

— Cože povídat
si máme kdys, až ustárnem*,
když uslyšíme v tmavém prosinci
déšť s větrem buráčet — —

Shakespeare: Cymbeltn. III. 3.

Na ohništi doutná snět —

Sen noci svatojanské. V. 1.

Osamělé soumraky na samotě, kdy nad ní ve stráni černá bor a černají lesnaté chlumpy a vrchy kol, kdy tmí se pod ní v oupadu, v travnatém dole.

Osamělé soumraky, němé večery, kdy se zachce hovoru jako starému hudci houslí. A hudec hraje sám sobě divné fantasmie; květy v nich i zapomenuté hroby.

Osamělé soumraky, němé večery, kdy starý vyprávěč zatouží povídat, vypravovat. Ale jen sám sobě vzpomíná —

Mrtví se zjevují, tu ten sám, tu tłum jich, milé duše i prosté zjevy, srdečné i pitvorné. Vůně minulých dnů vane s nimi, a jako by houslí hluboký, jímavý hlas třásl se ozvukem přešlého blaha i tichým zakvilením.

Mrtví se zjevují a zase mizejí, jako když vítr dechne do sněžné lucerny odkvetlé pampelišky a její pýří se rozletí beze stopy.

A přicházejí jiní, zjevy dávných snův a vidění, kterých kdysi nezachytila nebo nezmohla mysl, když s jinými se tísnily v tvůrčích chvílích. Zjevují se jako duše nevykoupené, klidu nemající, klidu nedadoucí, zjevují se mátožné i kusé; a přece hnou srdcem i budí usnulé touhy.

Osamělé soumraky, němé večery.

Na ohništi doutná snět. —

I.

Okno deštěm zamžené; větev hustého keře venku v soumraku zmítá se větrem jako černý stín, a déšť haraší. Ticho osamělé jizby v těch hlasích jest tišší.

A tu, hle, kde se vzal — Stařík v sešlém kabátě, hůl v zarudlé ruce a čepici v druhé; kolem lysého temene pocuchané, zaryšavělé, prošedlé kudrny. Ah, Mareček, kdysi chudý příštipkář breptavý, pak už žebrák, mudrc podivný, jenž nepentlil slov a přišíval v hovoru záplaty holé pravdy.

„Ah, Marečku, vy! Dávno jsem vás už neviděl.“

„Ba bodejť, to jsou léta, to jsou přešlý věky.“

„Ještě spravujete svět?“

„Už ani boty, neřku-li svět. Na to není rozumu. Nidá rozumu dost, každej klopejtá, všecko to klopejtá.“

„Kde jste chodil?“

„Po vsích, taky u nebožtíků.“

„Kdo umřel?“

„Neumřel. Zabili je.“

„Zabili! Ale, ale Marečku — kdo, kde —“

„Ve Zličku, Hubka zvonsej.“

Sedlák, jehož statek stál blízko vesnického zvonku, zavěšeného na primitivní zvonici, v rozsoše staré lípy.

„Vida, vida, Hubka zvonký. Koho zabil?“

„Stromy na zahradě.“

„Porazil je.“

„Tof, a schválně a zbytečně, slívy, hrušky, všechno, i tu krásnou jabloň. Vo tu Hubková mračila.*) Jak by nemračila. Je to řích, porazit takovej strom. Má se nechat až sám umře, dokud je snítka zelená. Byla to vejpadná zahrada a teď je to krchou.“

„To je hřích, je. A jak se máte, Marečku.“

„Jak se mám. Jsem jak tu jsem, nikoho nemám, na cizí lajci sedím.“

„Co synovec v Praze —“

„Jako Johan? Co pak ten — Má se dobře, kšeft mu de.“

„Nepodíváte se k němu?“

„Ó, Bože, do Prahy! To bych rád, to jsem si dycky tak maloval — Podívat se na Prahu, to bylo mý přání. Ale co — Musel bych mít půl pátý zlatky, a s prázdnou bych tam taky nemoh' přijet. A já mám jen starou švábounu červotočivou, ta mně vostala; jarmařa samej květ, pěkně malovaná, ale co v ní, nic, nědy jen suchá kůrka; ale švábů porád dost. A tak putuju tadyk doma od prahu k prahu, dyž nemožu dělat. Hledal jsem se živit, ale dělej, dyž není co a ruky schromnou. A vy —“ šedá jeho očka pod nažloutlým obočím stříhla po mně zkoumavě. „Inu, inu, taky se pomalu chystáte do hrobu.“

„Ještě bych nerad.“

„Je vám to platný. Umírá lačný jako sytý. Ale co pak vám. Na funus budete mít.“

*) Plakala.

„O ten máte starost.“

„Ak, nemám, ani nezpomenu. Šak voni ně tu nenechaj' a zahrabou ně. Co bych se staral jako tuhle Čermák, víte, švec Čermák.“

A tím jménem se rozplynul v šeru. Ale přivolal.

II.

Tu je, Čermák švec, soused našeho městečka černých vlasů, širokého, pobledlého obličeje s hnědým znamením na pravé tváři, tu je v placaté, černé čepici, v tmavomodrém burnusu obnošeném, člověk zchudlý, opuštěný. Žena, děti mu pomřely, jediný syn ostal; a ten ve světě, čtverák, „plamínek“ nestálý, a říkali, že i dareba. O tatíka se nestaral, nedbal, že se mu nedaří. Byltě Čermák starý mistr, jenž se „již přeučil“, to jest, že ho již skoro nikdo nehledal, leda svatá nouze.

Ale přece měl kapitál, zašetřených čtyřicet zlatých; na ty však že nesáhne, zařekl se, ani krejcaru že z nich nevezme. Těch čtyřicet zlatých jeho poklad, který mu hlídal Čejp, zámožný starý soused na výměnku. Ten byl Čermákova záložna, tomu věřil víc než občanské. Kapitál u Čejpa ve stole zavřený nenesl nic, byl však jistý. Růsti nemusil, neboť stačil pro faráře, učitele i kostelníka i hrobaře, aby Čermáka, až umře, slušně dopravili do hrobu.

Ten kapitál Čermákova outěcha. Nestane se, čeho se starý mistr děsival. Neostane po smrti jako zdechlý pes, jak říkal, nebude mrtvý za obtíž, nebudou mu mrtvému vyčítat a snad i nadávat, že se nepostaral o svůj hrob a funus. —

A vidím jej, an ssinalý spěchá chumelkou do

své záložny, do roubeného příbytku starého Čejpa, an vchází k němu do světnice pěkně vybílené, příjemně vyhřáté. V čele, v nevelkých dvou oknech světle zelený muškát, tmavší rozmarina, vysoké fukse. Mezi těmi okny u stolu u koflíku kávy, u makové bábovky pocukrované starý Čejp, bělovlasý, červených tváří, ve flanelovém podvlíkači, v teplých střevících.

Vítá Čermáka a zve, ať mu pomůže slavit ostatky, ať sedne, ať vypije šálek. Voněla káva a buchta také. Mistr však děkuje, přešlapuje, že proto nepřišel, že —

Bojácně oklikou povídá, odmlčuje se, že přišel, že se nenadál, jak se podivil, dnes ráno že přišel, Pepek, syn, že je tu, z čista jasna, z nenadání, že je teď v N. (bylo v sousedství) už čtrnáct dní, že tam má pěkné místo —

„A tys o tom nevěděl,“ Čejp do té neklidné řeči.

„Ne, nevěděl, hoch nic nevzkázal, až teď přišel —“ Starý mistr vytáhl z burnusu modrý, vybledlý šátek tištěný, utíral si v rozpacích nos a zase skládal šátek.

„A co,“ ozval se zkrátka Čejp. „To už tam zas není, je bez místa, vid, že si na tebe vzpomněl.“

„Bude — byl by — bez místa — Když on, kluk lehkomyšlná — Pán ho poslal s penězi, platit —“

„A nezaplatil. Aha! Mnoho-li —“ uhodil Čejp z ostra jakoby vyslychal.

„Padesát zlatých,“ vyhrkl Čermák a sklopil oči.

„Nechal si je, nezaplatil.“

„Že měl dluh, dušuje se, že musel zaplatit, ty peníze poslal na dluh, to že si jen vypůjčil, tu

padesátku, myslel, že pán se tak hned nedoví a zatím že to srovná, splatí —“

„Hrdlouže.“

„Kdybys ho vidal!“

„A teď si vzpomněl na tátu. A ví to, že máš tu u mně?“

„Víš,“ temně přisvědčil Čermák, ale hned zase pohnutě, vzrušeně: „Kdybys ho vidal! Teď mně tam mračí, naříká, že ho zavřou, nepřinese-li pánoje do zejtrka do rána peníze. To si vyprosil, tu lhůtu mu pán dal —“

„A ty mu jdeš pro peníze —“

„Jezus — Jezus — Bránil jsem se mu — od rána jsem se s ním portoval, — nadal jsem mu — Od té chvíle, co přišel, se bráním — ale když —“

„Ale ty máš jen čtyřicet, a on chce padesát —“

„Povídal, že by tu desítku sehnal a snad že by mu ji pán i počkal.“

„Hrdlouže. A ty bys chtěl?“

„Co mám pro boha dělat. Než aby ho zauřeli —“

„Ať zauřou!“

„Jezus, ta hanba! Ne, ne —“

„A tos mu řek', nač ty peníze máš, že na funus?“

„Řek' —“ Starý mistr z hluboka povzdechl.

„Řek', všechno jsem mu řek'.“

„A on je přece chce!“

„Když si nemože pomoct. Do zejtrka do rána — Kde je sehnat — A aby pro něj přišel četník — Jezus Marjá —“ Umlkl hrůzou. Pak postoupil bázně a třesoucím se hlasem prosil:

„Honzíčku, prosím tě —“

„Co prosíš!“ Utrhl se Čejp. „Jsou to tvý peníze. Když jseš takovej —“

Koflíček zachrastil, jak jej starý Čejp prudce odstrčil, zásuvka u stolu zaskřipěla.

Čermák se na svého pokladníka nepodíval, když bral peníze ze stolu. Ruce se mu třásly, těžko sbíral čtyři desítky, jakoby byly k desce přilepeny. A pak nemohl ani hned najít náprsní kapsu svého burnusu. Z bílé, vyhřáté světnice pospíchal, jakoby ty čtyři desítky ukradl. —

Nazejtří ráno starý Čejp hrozně zaklel, právě když se chystal do kostela na popelec. Tou kletbou uhodil „toho kluka“, Čermákova Pepka, o němž se právě dověděl, a byla to jistotná zpráva, že od včerejšího večera hejřil v dolejší hospodě až do dnešního rána, že pil a dával pít a hrát si a pak že se dal furiantsky odvézt na saních do N.

Starý Čejp se toho rána v kostele málo modlil; „ten kluk“ mu nešel z hlavy i jeho tatík. U toho se pak stavil. Nevešel, jen dveřmi nahlédl. Starý mistr neustrojen seděl na neustlané posteli, rozcučaný, rozježený, bledý, schoulený. A schoulil se ještě víc, když shlédl Čejpa.

„Tak už víš,“ ptal se bývalý jeho pokladník a ne bez výčitky.

Čermák neodpověděl; jen hlavou mdle přisvědčil.

„Kluk s...á! Vidíš, co jsem ti říkal, že hrdlouže? Votrok! Propít, protancovat tátoj funus!“

Starý mistr se oťřásl, jako by ho chytla zimnice, a dal se do pláče —

A slyším z přítmi soumraku hlas, jak Mareček se ozval:

„Co bych se staral, jako tuhle Čermák, víte, švec Čermák.“

III.

Vysoko v stráni. V pozadí, výše nade mnou širý pruh tmavého lesa; přede mnou strání dolů pole a políčka v pestré směsi, záhony bramborů, žitná strniště, pruhy nízkého ovsa. Mezi poli na chudých mezích tu tam hromada kamení pod osamělou břízou nebo v houšti zasmušilé jivy, hromady kamení, prosté pomníky mozolné lopoty, jež dobyla živné role z té kruté půdy.

Pole a políčka přede mnou; níže pod nimi ve svahu nová zahrada mrtvých opodál bílého kostela se starou zvonici v úkrytu košatých lip. A pod kostelem město zděných domů, nad něž vysoko trčí tovární komíny; z jejich jícňů hrnou se a valí bez ustání kotouče tmavého dýmu a houstnou v nehybný, černý mrak.

V dolině nad městem při bystré řece rozlehlá továrna, výše nad ní druhá, třetí, vysoký komín za komínem. Vlák hlomozně chvátá podél nich na půlnoc a tratí se mezi černými lesy.

Padolí, rodné město mé, jak jsi se změnilo od mého dětství! Jaké jsi tenkrát bývalo, a jaké před věkem, před věky —

Hledím, hledím — Jaká proměna náhlá před mýma očima! Vlák odejel, ale i trať zmizela i továrny; zmizela i nová silnice dole v úpatí stráně a zůstala jen stará, nevalná, tam naproti za řekou, nad ní ve stráni Jirovy hory pod samým lesem. Na dole jen louka a louka, zelená luka a na nich dlouhé stíny vrb a vysokých olší stínících klikatou řeku, líbezná dolina, prosté selanky koutek.

A tady v stráni, odkud se rozhlížím, pole se propadají v brunátné zátopě. Vřesoviště všude ko-

lem, v něm osamělé březiny, ve svahu, nad pustou zmolí, v travnatých oupadech, březiny, houště, kamení a škuty kosmaté trávy, všude i tam, kde hřbitov dřímá v posvátném klidu.

A za mnou, nade mnou na vrchu stráně — Žasna hledím — Les tam se hnul jako Birnamský hvozd, když se zvedl na hrůzu Makbethovi. Posouvá se níž a níže, hloub a hloub do vřesoviště, až náhle zaražen stanul, starý, mohutný, zasmušilý; nehnutě, tiše stojí, jen tam, hle, stoupá nad něj šedavý sloup, dým z milířů v osamělém jeho ouvalu.

A dole přede mnou — Hřbitov pryč a níž u kostela zeleno staré březiny plné stříbrných nití. Košaté lípy jakoby odfoukl i zvonici. A kostel — Barokní část ta tam, jen presbyteř gotických oken se bělá, malý kostelík s dřevěným přístavkem; kolem něho hřbitůvek v dřevěné, nízké obrubě o stříšce mechem zelené, hřbitůvek bez pomníků, bez zahrádek na dětských hrobech, zarostlý travou, v níž tonou prostičké, dřevěné kříže.

A město pod kostelem — město — Komín za komínem nad továrnami se chýlí a padá jako obrovitý stožár, celý padá, nezlomen, tiše bez hluku klesá a mizí, a s nimi hlomozné dílny i zděné domy. Černý dech továrních kominův ustal, těžký mrak uletěl; nebe vysoké, modré, vybrané, a jen bílých beránek tlum se nese zářící klenbou nad tichým údolím, nad malým městečkem roubených stavení doškových střech.

Kde oblouk kamenného mostu nad řekou do města? Jen lávka tam je a pro vozy z vesnic mělký brod. Hlavní cesta vyhnula se tu řece i městečku; dál od něho pod úpatím Jírový hory a rovinkou v údolí stáčí se na poledne k Náchodu hradu a městu.

Padolí městečko tiché a skromné bez ruchu; náměstí, návěs, bez kříže, bez sochy, místem se zelená travou. Dřevěná stavení kolem i dál chudá a nízká. Jen jedno nad ně strmí, ne mezi nimi, ale proti nim, proti náměstí, hned za řekou, vladycká tvrz, vysoká stavba dřevěná s pavlačemi, s přístavky, sevřená okrouhlým valem mezi dvěma rybníky, jejichž hladiny kovově se třpytí v lukách už posečených.

Skot po lukách a stáda ovcí po černých úhorech; u samé tvrze houfek koní, jež hajek hlídá, bič v ruce, sedě na strakaté kobyle. A koz všude, na hrázi rybníků pod starými duby, na dole, ve svahu, až od nich strakato. Pastýřský oheň vzplnul na strništi u lesa, a bělavý dým stoupá nad něj v kučeravých kotoučích.

Sluneční den pozdního léta; zářivé jasno a ticho. Tvrz jako vymřelá; brána z červeného pískovce zavřena. Hospodáře, vladky tu není. Pán náchodského hradu a země pán, Jiří král, dal rozvolat vojnu proti Matiáši, uherskému králi. Hradecký kraj měl dát a dal devět set pěších a sto jízdných, vozů padesát, střelce k nim a pavezníky. A tak padolský vladyka se rozloučil se starou matkou a vyjel v plné zbroji červenou branou své tvrze ke královu vojsku a za ním, vzkázáním královny Milosti, vypravilo se z městečka šest synků.

Stará vladyka vzdychajíc vzpomíná, kam syn s vojskem potáhne, snad že do Uher, do nešťastných Uher. Tam Petr, její mladší, ach — Před léty vyjel s panem Koldou do Polska, do služeb polského krále, pak v „bratrstvu“ bojoval v Uhrách a tam sešel; u Šaryšského Potoka zhynul, jak tam zhynuli Čechové, bratřící všichni, před jedenácti léty v ukrutné

bitvě proti přesile Uhrů zrovna na boží hod svatodušní.

A teď druhý proti Uhrům. Sami tu na tvrzi měli svatý pokoj a ticho; jen někdy nejistá zpráva hlásila dalekou bouři. A teď zblízka zahřmělo, nepřítel v samém sousedství. Ze Slezska od uherského vojska vskočili přes hory do země, nedávno o žních, Broumov si vzali, pevné město i starý klášter. A teď ta divoká posádka vyjíždí na lup, ukrutným holdem, suroví žoldnéři, Uhrové, Poláci, Češi, přerůzná sběh: a hejtman jejich strašný, „pan Franc“, František z Háje, Čech, někdy i „bratřík“. Ta hrůza pořád v týle. Se strachem chodit na lože, se strachem vyhánět dobytek, se strachem oráč aby zapřahal —

Slunečný den na konci léta, zářivě jasno a ticho —

A do něho, slyš, rachot kamení výše na cestě nade mnou. Sype se a chrastí pod kopyty silného koně. Jezdec na něm vyjel z lesa, jezdec v koženém kabátě, v čapce, osmahlý, dlouhých vlasů, hladké brady, tmavých knírů, meč po boku, samostříl přes plece i toulec z jezevčí kože, a v předu u sedla železná lebka.

To jede Matěj Šubíř, zeman ze Srbské, vsi za lesem na kopci, svobodný, na svém rozsáhlém statku, jen vojenskou službou povinný k náchodskému zámku, službou se samostřílem pod lebku i se vši slušnou střelci zbrojí, když by potřeba kázala. Včera večer přiběhl k němu do statku posel, že náchodský purkrabí vzkazuje a obesílá k službě.

Matěj Šubíř opatrně sjíždí příkrou, krkolomnou cestou v odkvetlém vřesu, ke kostelu sjíždí; už zmizel v březině, už opět se zjevil, dole u brodu. Přebrodil řeku a již, pobodnuv koně, uhání cestou

padolinou, kolem tvrze, kolem rybníkův a dál, dále k Náchodu. Zmizel.

Stará, tmavá tvrz mezi řekou a bleskotnou hladinou rybníků jako vymřelá; brána z červeného pískovce zavřena. Ale přes řeku, naproti v městečku náhlý křik a shon. Mladá Kordová vyrazila ze stavení a běží pod stromy sadem k řece a volá, křičí přes ni do tvrze:

„Uhři! Slyšíte, Uhři! Uhři jedou!“

Městečkem letí děsivá zpráva, kterou ze sousední vsi přinesl divým během uřícený, uhnaný kovářův syn.

„Uhři jedou! Uhři! Pan Franc!“ letí městečkem a burcuje tvrz. V nádvoří pod valy hluk, volání; brankou vyrazil pacholek a křičí na hajka: „Pryč! Pryč! Do lesa! Do lesa s koňmi!“ A sám pomáhá rozvazovat jejich pouta na předních, vsedá na koně a veda dva, ujíždí za hajkem, jenž na strakaté kobyle veda také dva koně tryskem uhání dál, vzhůru červenou cestou do černého lesa.

Z městečka letí poslové do polí, do luk zkřiknout na skotáky, ať ženou krávy, ať ženou ovce, všechno pryč do lesů. Kde jaký kus skotu nebo kůň doma v stájích, ten vyvádějí ze stavení, pod stromy sadem k řece zakryté na obou březích yrbami, vysokou olší, hustou houštinou, divokým chmelem. Pod ně, do vody vhánějí tu koně, tu krávy a vážou je v neprůhledném úkrytu.

Chvilé ouzkosti, zmateného shonu. Mladé ženy, děvčata letí v chumlech prachu k lesům nebo skrývají se ve sklepě nebo pod střechou v zákoutí tmavé pudy —

Stará vladyka v lehké šubě, v bílém čepci stojí na pavlači a vzrušena hledí padolinou vzhůru k Jírově hoře. Tam ostříž, tam letí — Tam vyrazil houf

jezdcův. Ah, nezatáčejí k řece, ne ku brodu do městečka, rovnou jedou dále silnicí. Snad sem, snad na tvrz uhodí — Už se blíží, v železných šalířích, v brni, s malými štíty uherskými na levé. Jedou však dále, bystře klusají; ke tvrzi jen hrozivě křičí.

Ale tam od Jírovky hory vyrazil nový houf jezdců pod zeleným praporcem, toť jako posilci prvních... I ti nechali městečka, nechali tvrze a jen jí hrozí křivou šavlí a divokým křikem, chlapi osmahlí, černí, v blýsknavé brni. Jen ti poslední v houfu mlčky se ohlížejí po tvrzi, ti kteří jedou kolem vysokého, hubeného jezdce v bílém plášti. Také on mlčí, jen rukou ukazuje ke tvrzi — Že to on — hrozný „pan Franc“, jistě že on — Přeletěl, zmizel v kotoučích prachu.

A nové se zdvihly a nové zas letí, rachot kol z nich vyráží a halas hlasů na vozích. Hrčí, za jízdu jedou; a za nimi, za vozy valný houf pěších, v lebkách, s pavézami i bez nich a les kopí nad nimi.

Prach ulehl, na silnici prázdno a ticho; vše zmizelo jako zlé vidění. Ostříž přeletěl. Kam se ženou? Na Náchod nebo dále do kraje šacovat, loupit. Boh-pomozi, až potáhnou zpátky — Nebo snad jinudy, obloukem vrátí se do svého hnízda?

V městečku jako v pobouřeném mraveništi. Ukrývali, co ještě neschováno, odváděli dobytek z řeky do lesů. Všude shon, všude strach, jak bude. Pak nové vzrušení. Kdosi přiběhl se zprávou, Uhři že ostali u Náchoda, že jej přepadli, že pustili šturm na město, že se tam bijí, krev že tam teče.

V napětí, ve strachu den bez konce. A když shasínal, Padolím všude výkřiky úžasu. Uhři! Uhři se vracejí a jak! Dolů chvátali a teď se ženou úprkem nahoru, na půlnoc k Polici. Napřed vozy bez vzatkův a kořisti; a není jich tolik, jako když jeli dolů.

Nejeden zůstal u Náchoda, nejeden překotil se cestou nebo se zastavil, když vozači přesekali postraňky a na koních ujeli. Bez vzatků, bez kořistí, plné teď raněných hrčí v divokém chvatu. Vedle nich jednotliví jezdci. Mihli se kolem tvrze v oblacích prachu; za vozy houf pěších, prořidlý, bez pavez a štítů, les oštěpů polámán v boji nebo zahozen na útěku. A za houfem rozprchli, opozdili, ranění, těžko prchající —

A pak jízda, ochrana všech; zdržovala pronásledovatele, ale pak už sama se pustila v cval zmateného útěku.

Vladyka stála na pavlači a s ní starý šafář.

„Náchodští je ženou — ah, ah, rač se, paní, podívat — vozy pryč i pěší — a jízdní — Praporec pryč, všecko to utíká.“

„To se již u nás nezastaví.“

„To ne, a také tak hned se k nám nepodívá, pan Franc, ne člověk. Pustili jim žilou, pustili, chvála bohu.“

Děsivé zjevení zmizelo v soumraku. Dolina tichá, na cestě prázdná, na hoře v stráni u lesa žíří plápol pastýřského ohně.

Ticho nad lesy, na dole. A do toho ticha náhlé a táhlé hvízdnutí. Tmavá tvrz u vysokém valu mezi hladinami rybníků lesknoucími se posledním svitem rozplynula se v šeru, shasly rybníky, zpropadly se staré, ztemnělé duby. Poblíže zdvihl se vysoký kómín, a vstávají tu a tam a také tu; vysoko trčí, a pišťaly hvízdají —

Ulicemi zděného města, cestami do vsí berou se houfce dělnic a dělníků.

Tmí se, pole a políčka strání dolů pode mnou splývají v temnu, osamělé břízy šustí i zčernalá houšť chudé jivy. A dole v městě řady osvětlených

oken, řady elektrických světél a světélek, zářivých bodů, i proudy bílého světla obloukových lamp. A vlak supe od města údolím na půlnoc, házeje oblaky bílého dýmu, oddechuje rudými zážehy mezi černými lesy. —

IV.

V šeré, tiché chvíli na samotě zjevil se mi z temna minulosti, a nemizí jako plachý stín, někdy „syn Adama rajského, mnohým pádům a pokleskům duše poddaný“, rozkošník, pak kající, poslední Rožmberk.

Vidím jej ve vysoké komnatě treboňského zámku vyzdobené vzácnými gobeliny na široké, dubové posteli pod nebesy, starého, nemocí sklíčeného. U lože stolek, na stolku lahvičky a pušky s léky, nad stolem na tmavé, dřevěné konsole umrlčí hlava.

A živá, mladá hlava opřena zamyšleně o vysoký lenoch křesla modrým sukнем potaženého v koutě proti loži, mladičká, kučeravá hlava Jiříka Otíka Bradského z Labouně, jednoho z obou pacholat, která panu vladaři v nemoci posluhují. U postele na koberci veliká, bělavá fena, potomek nizozemských psů, které si pan Petr Vok před léty poslal do Čech z Bruselu, když tam meškal u Viléma Oranienského, tenkrát, když ještě mlád nádherně „peregriňoval“ po říši, po Nizozemsku, v Anglii, když v Londýně jej přijala s křesťanskou, náležitou vlídností anglická královna Alžběta, i zase laskavě, s milostí jej propustila a ještě po letech se na něj rozpomněla, když četla jeho přímlovčí psaní, jež dal na cestu panu Slavatovi z Košumberka.

Podzimní den se nachyluje; v jeho posledním

světlo bělostně vysvítíl zachovalý chrup holé lebky. Tam ještě svít, ale na loži pod nebesy příšeří tesknější stínem, jenž tu teď ustavičně, od rozbřesku do noci, těžký stín smrti.

Pan Petr Vok leží už kolik neděl, často v trápení a mukách, vysílený, sešlý; kdysi zarudlé brady a plavých vlasů, teď do běla sivý. Někdy statný, spanilé postavy, veselý, šprýmovný, všelijakých umění a kumštů milovný, na honech opovážlivý proti šelmám, ve válce heroitský. A teď —

Kde ten pán, někdy nejvyšší polní hejtman a generál nad českou armádou čtyř tisíc jezdcův a šestnácti tisíc pěších, kterouž vedl do Uher proti Turkům a ke které sám ze svých panství vypravil dva tisíce mužů?

Na vysokém, krásném koni hnědém vyjel, v klobouku s peřím, v kabátě z losí kůže, z Krumlova svého zámku vyjel s velkou, skvělou družinou. Před ním dvanácte drabantů v červených sukních, za drabanty na krotkém bělouši bubeník bijící u vlašské bubny zavěšené koni přes krk, za bubeníkem trubači jedoucí řadou.

Ti před pánem; po boku mu pan Petr Prostiborský z Vrtby, jeho lajtenambt, pan Radslav Vchynský, nejvyšší kvartyrmejster, a pan Adam z Lobkovic, generál ritmistr. Velikou korouhev království Českého nesl pan Jan Prostiborský, korouhev červenou s bílým lvem; panu Prostiborskému po pravici Albrecht Slavata a po levé pan Adam Předence, všichni tři na grošovatých bělouších dlouhých ohonů. Za pány houf dvořanů, s těmi pět pacholat páně, všichni koňmo. Za těmi dlouhá řada vozů formanských i kotčích; k těmto přes čtyřicet koní a dále koně poštovní, všech koní pana generála nejvyššího a jeho dvořanů přes dvě stě.

Slavně vyjel a slavně se pak vrátil, retovav Komárno v Uhrách.

A co z té slávy — Krásný hnědák, jenž pána nesl do pole i z pole, stojí v klenuté jizbě třeboňského zámku vycpaný. Tak si jej pan vladař zachoval pro památku, když kůň sešel věkem. A pán sám — Hle, vysílený, nemocí zmořený na loži ve stínu smrti.

Ten stín první shlédli a seznal doktor Matiáš Timin, dvorský lékař páně, a ten stín pak také shlédli Anastasius Hök a Severin Schato, doktoři v lékařství na radu přibrání. Shlédli jej a shodli se, že ho již nezaplaší, že nezmizí, že není pomoci. A přece stáli nad pánem a radili se, dlouhé recepty psali.

V tu podvečerní chvíli přišli zas jak obyčejně, napřed Matiáš Timin, holohlavý, s ním Severin Schato, žlutavé tváře, dlouhý a hubený, oba v tmavém obleku, v krátkém plášťku. Po nich vešel opozdiv se, udýchán, chvátaje tlustý doktor Anastas Hök, nedávno ke dvoru přijatý, v svátečním, černém obleku, v černých punčochách, v bělostném límci širokém, proutek rozmariny s fáborečkem na prsou. Zapomněl na to znamení veselosti, nechal si je, jak rovnou přicházel od slavné traktací, od svatební hostiny takřka s mastnou ještě hubou, zardělý, zavlhělých očí kalného lesku od pití.

Jeho bratr, německý sekretář páně, se ženil s pannou Anežkou z Kolchrejtů. Pan vladař jim svatbu vystrojil, jako vždycky činíval svým dvořanům a úředníkům, jako již na Bechyni Gabrielu de Blonde, svému malíři, a tady na Třeboni malíři Tomášovi Třebochovskému, když si bral Aničku malou.

Sekretářova svatba pěkně se okvasila; dva dni už ji slavili a teď ještě třetího dne, dvořané i vzácní hosté, pan Jan Jiří ze Švamberka, hrabě ze Serinu, pan Petr ze Švamberka, pan Mrakeš z Ličova a ji-

ných lidí rytířských nemalý počet s paními a panami. Hodovali a pili po polovici i po plné, a ještě více po plné, přes třicet věder vína již odpravili. Hodně zmokli v suše a tropili dnem i nocí tyto rozkoše a hlučné veselí. A nahoře v samotě osamělý stařec v bolestech a trápení.

V smutný, podzimní soumrak vešli lékaři, v čele jich doktor Timin. Stanul u lože, schýlil svou holou hlavu pod zelenavá nebesa. Přepadlá, žlutá tvář nemocného se nepohnula; přimknutá víčka se neotevřela, ani nezamžikala, i když zavanulo tlumené doktorovo: „Milosti —“

Nemocný nespál, slyšel, neboť se optal slabým hlasem:

„Ty's to, Timine —“

„Jsem, Milosti. Co bolesti, polevily-li —“

„Ne.“

Doktor vzal jeho zvadlou ruku, zkoumaje tep, a řekl dobrácky těšivě:

„Nu, dáme na noc medicamentum —“

„Nechci žádného.“ Hlas byl mdlý, ale zněl rozhodně. Doktor chvíli mlčky čekal, rozmýšleje se; ale pak, když chtěl znovu nabídnout a pánu domluvit, otevřel nemocný oči, upřel je k nebesům svého lože a pokorně, odevzdaně povzdechl:

„Aj, pane bože, jak mne podivně těšíš!“ A tak upřeně hleděl; nedbal, zapomněl, že nad ním stojí jeho lékař. Až když se doktor zeptal, přeje-li si pan vladař něčeho, přimkl opět víčka a vydechl.

„Ne, nechte mne.“

Timin ustoupiv, dal oběma doktorům znamení a tiše odcházel. U vysokých dveří se černé kollegium ohlédlo po bělavé feně, neboť zakňučela. Za prahem, v předsíni suše řekl suchý Schato:

„Ta fena má s pánem spoluutrpení.“

Doktor Timin přisvědčil, že jistě má, Hök však, jakoby nezaslechl, ani hlavou nekývl, ani nestanul jako kollegové; měl hrubě na spěch zase k svatební hostině, do veselého šumu a hluku, k plným sklepicím. Timin, stoje proti Schatovi, pověděl, že vladař nechtěl léku a jak si pobožně povzdechl; a dodal:

„Co teď mluví, voní pravou věrou a pobožností a nepochybnou nadějí. Teď jedná po svém heslu.“

„Tak, tak. In silentio et spe.“

„Mlčí, trpělivě snáší tu kázeň boží a doufá, v život věčný doufá. Jen na ten teď myslí. Ještě před týdnem uvažoval také o jiném. To jsem zaslechl, jak si povzdechl: ‚Ó, nebohá česká země, jak se tobě povede.‘ A ještě jednou tak řekl i do třetice opakoval. To myslil starostně na politica, na religion, na ty zmatky. Ale teď už nic.“

Vykročili a pomalu stoupali dolů po širokých schodech. „Alespoň že již nemá divných fantazí,“ vzpomněl si doktor Schato. „Už nevolá Barborku starou trpaslici a neporoučí: Švejnochu, rozvaž fousy!“

Doktor mýnil starého dvořana, kterého pan Petr Vok zdědil po nebožtíku vladaři, po svém bratru Vilémovi. Ten Švejnoch teď už nic nedělal, jen vrabce střílel, nose vousy v klubko pod bradou zavinuté: rozvazoval a svěsil je (šly mu až přes kolena) a rozčesal je, jen když měl pan Petr Vok vzácné hosti.

Doktoři zašli po schodech.

Bělavá fena v komnatě u lože zakňučevši, ztichla; vstala však, vysoká byla, hrdlo a hlavu položila volně na lůžko a zlehka, jakoby hladíc, lízala dlouhým, úzkým svým jazykem vyschlou ruku nemocného, ležící na pokrývce. Pachole, mladý Bradský, si toho nevšiml. Díval se za doktory, díval se

ke dveřím, i když zašli, a v duchu předběhl i doktora Höka dolů do nárožního, velkého pokoje, kde tabuli drželi, kde veselí a smích, kde ten poëta, Šimon Lomnický, hodně zase šimoní a všechny obveseluje svými verši, a kde — (v té myšlence mládeneček uvázl) — bude tanec, tanec, krásné paní a panny a panna Kristina Boubínská, Kristinka, rozmilá slečna Boubínská z Újezda. Pojednou se vytrhl z toho, jak si maloval. Jakoby pán se ozval. A zas —

„Votíku,“ ozvalo se tiše zpod nebes. Panošek byl skokem u lože.

„Milosti —“

„Jsou-li tam zpěváci,“ ptal se vladař slabým hlasem.

„Jsou.“

„Zavolej je. Ať zazpívají — To snad bude medicamentum —“ povzdechl tišeji před se. Ale mladý Bradský, ač už na skoku, to přece zaslechl. Chvátal vykonat vůli svého pána.

Pan Petr Vok byl zpěvu milovníkem, zpěvu i hudby, a již za mlada. V cizině, na cestách si jí všude všimal a ještě po letech vzpomínal obzvláště na Londýn, na hudbu, kterou tam slyšel, jmenovitě tenkrát, když královna Alžběta vstoupila do kostela s nádherným průvodem, když mnoho pánův a dvořanů kráčelo před ní, když před ní nesli meč v pošvě červeným sametem potažené a zlatý kříž a dvě stříbrná, pozlacená žezla drahým kamením bleskotající, kdy za královnou ubíralo se více než čtyřicet paní a panen v zlatohlavu, v bělostných, vysokých límcích, kdy královna usedla pod baldachýn a chrámem zahlaholil velebný zpěv, a kdy pak v kostele drželi překrásnou muziku.

Ta byla láskou pana Petra Voka a potěšením tenkrát i pak, kdy vesele žil na Bechyni; tu měl svého instrumentistu*) a svou kapelu, kteréž pořídil nejlepší a nejdražší instrumenta muzická, pozouny, vlašské kornety a jiné a jiné. Hráli o tabulích v komnatě, nebo když večeřel s hosty v zahradě pod stany; a jeho trubači troubili krásné kousky po zvonění ke stolu, nebo když hosté přijížděli a když odjížděli, tam na Bechyni a pak na Krumlově i tady na Třeboni. V těch zámcích, v jejich zahradách i oborách ozývaly se za vlašných nocí krásné „mutety“ francouzské, vlašské, skladby Orlanda Lassa, Oracia Vecchiho, Agostina Agazzariho, krásná mottetta i líbezná kantileny pěveckého sboru páně.

Tenkrátě všecko těšilo pana Petra Voka, hudba, zpěv, odvážné hony i stavby; nádherně stavěl a měl své malíře, a vzácným darem mu bylo osmnácte pěkných figur malovaných, nejvíce počeských o Venuši, které mu poslal pán z Hradce. A sám měl, pan Petr Vok, dvanácte živých Venuší, krásné komornice, které mu k stolu sloužily i v mejteli i v tiché ložnici, Venuše z různých končin světa, také Španihelka, Francouzka i Turkyně. Z těch obzvláště jej okouzlovaly Eliška Fedorovna Moskevská, děvče špatné, ale líbezná, a mladičká Zuzanka, Češka. Jen ji v Soběslavi shlédl a již navrátiv se na Bechyni, poslal, touhou zapálen, Soběslavským psaní, aby mu Zuzku, dcerku Zigmunda mlynáře, ihned na nějakém vozíku vypravili, „jináče nečiníc“.

Byl ráj na Bechyni, byl ráj na Krumlově. V rozkoši žil, světu žil a pro něj zapomínal na život duše. Síc už v mládí hledal boží pravdu a čítal evangelické

*) Kapelníka.

knihy, a v mužných letech naklonil se on, poslední rodu, jenž po věky v každém svém pokolení věrně sloužil římské církvi, k jednotě bratrské a pak už zjevně přede všemi přijímal pod obojí z rukou kněze bratrského. Ale ještě žil rozkoši a světu.

Léta však nestála, jeho Venuše vadly, Eliška Fedorovna se vdala, Zuzanka zestárla, ztloustla, a jemu zbělely vlasy. Lehká mysl utekla, zamýšlení, hořkost přicházely i neduhy. To již na Třeboni. I přestával žít rozkoš a začínal seznávat, že není těžšího umění jako života. Začal rozjímat o životě časném a věčném.

V ten čas si dal umrlčí hlavu do své ložnice a poručil Silvestrovi, svému důvtipnému zlatníku, aby mu vytepal z ryzího zlata umrlčí hlavičku a vyryl na přední straně: „Memento mori!“ a na druhé: „Cogita aeternitatem.“ A tu hlavičku smutnou nosil na zlatém řetěze na prsou —

Až pak ta, na kterou teď často myslel a na ni se stále upomínal, smrt, se přiblížila. Uhodila nemoc, kolik nemocí. Pan vladař ulehl nadobro. Týdny už ležel v bolestech, často v mukách, a již odevzdaně myslel na chvíli, kdy bude rozdělen s tělem a bude s Kristem.

A toho večera nechtěl už ani léku ani lékaře; zatoužil po jiném medicamentum; zachtělo se mu libého souzvuku, jenž dá snad ulehčení. Čekal, nedočkavě čekal, Votika zas volal. Mládeneček přišel až za drahnou chvíli; že zpěváky sháněl, řekl a nepřiznal se, že při tom odskočil také dolů k nárožnímu, velkému pokoji, že otevřenými dveřmi do něho popatřil na hlučnou, svatební společnost, aby uviděl pannu Kristinku, že shlédl její milostnou hlavičku a zachytil pohled jejích krásných očí, milý, laskavý pohled. A ještě ho viděl a myslel na něj,

i když opět usedl do křesla v službě dnes tak těžké, dlouhé, nekonečné.

V předsíni pojednou šum tlumených krokův a hned zase ticho. A z toho ticha začal se do ticha komnaty řinouti zvolna, přidušeně pramének lahodných zvuků, zpěv mužských hlasů hlubokých i měkkých, vyšších, libé harmonie. Zpěváků nebylo vidět. Zpívali *submissa voce*. Jejich zpěv linul se otevřenými dveřmi v měkkém stlumení, ne milostný, frejovný. Kantilena z bratrského kancionálu vážná, hluboká i vroucí důvěrou v boha nesla se k loži nemocného; jako vlašička když se tiše rozšumí a šumí a šumí a blaží prahnoucí půdu.

Žíznivá duše nemocného dychtivě ji pila, vnímala s úlevou zbožná slova srdečného odevzdání se a zkroušené prosby věčného slitování. Duše pila ty zvuky, a tělo zapomínalo, bolest usínala. Pan Petr Vok naslouchal jako u vytržení.

Jak zpěv se začal, tak se končil; jako zanikající pramének zněl tišeji a tišeji, až rozvanul. A zase krátký šum tlumených krokův v předsíni, pak ticho. Rychlý dech nemocného se uklidnil, oči se zavřely. Neslyšel, že přišel sluha a přinesl světlo, hořící dvě svíce na stříbrném svícnu. Sluha tiše vstoupil, tiše zmizel.

Mladý Bradský v křesle vytrhl se ze svého snění o Kristince, vstal, k loži naslouchal, pak i blíže k němu přistoupil, pod nebesa pohleděl. Pan vladař se nehýbe, tiše, za mrtvého leží. Usnul, spí. Nad ním mladý, bujný život, horká krev — a zdola se ozvala veselá hudba, a zní a láká, volá. Tanec tam a veselí. Milostná hlavička kyne, a krásné, smavé oči vábí. Mládenec se rychle otočil a již je u dveří. Tam stanul, naslouchá, po loži se ohlíží. Pod nebesy ticho; pán tvrdě spí.

Mládenec zmizel.

V komnatě klid a ticho. Bělavá fena už chvíli u lože schoulena, dřímá. Šero v koutech, šero pod kasetovým stropem; v stínu i lebka na konsoli nad stolkem. Svit voskovic chvěje se po stěně; v něm ožily delikátní barvy vzácného gobelinu, krajina s antickým chrámem, s bujnými nymfami v posvátném háji.

Chvíle za chvílí ubíhá.

Pan vladař otevřel oči a první pomyšlení: zpěv. Slyšel-li ho, či byl to jen sen — Slyšel, naslouchal mu, a bolest odtrnula a přešla. To bylo medicamentum duše i těla. A jak pěkně usnul a klidně spal a dlouho. Takového spánku již ani nepamatuje. Je mu dobře, posílil se a necítí bolesti.

Do hlubokého, klidného ticha padly zvuky, temný ohlas hudby; zdola zní hlasové houslí, flétny, laškovně zní, k tanci tam hrají —

Starý vladař se neodvrací, není mu to marností; ba naslouchá. Veselé hlasy, život v nich, života hlas. Tancují, radují se. Usedl na lože a naslouchá dále. Tak bývalo, tak jej těšovalo. Naslouchá pohnut. Hasnoucí jiskra se rozžehuje, nítí, láska k životu, tesklivá po něm touha.

Vychýlil se z lože, pak zvolna spouštěl hubené, vyschlé nohy na koberec. Fena vyskočila, tlačí se k němu šlehajíc ohonem, z radosti kňučí a nedočkavě k němu vzhlíží —

*

A dole veselo a hlučno. Hudebníci hrají na podiu v koutě velkého pokoje vyzářeného lustrem plným bílých voskovic. U stěn, u oken skupiny starších a starých, pánův a paní, v brokátu, v hedvábí, v bělostných, krajkových límcích, zlaté řetězy na ší-

jích, přes ňadra. Mladí v tanci. Uklánějí se sobě plní dvornosti, za prsty vztyčených ruk se berou, oláčejí se, postupují a zas ustupují pružným, ladným krokem a zase proti sobě v poklonách.

Tak také mladičký Bradský, tak také panna Kristinka Boubínská z Újezda. V oči sobě hledí, v oči zářící jarostí, štěstím; pan Otík v své blaženosti zapomněl na vladaře, na noční službu u nemocného, na všechn svět.

V sousedním pokoji Bacchus panuje. Stoly plny sklenic, číší, korbelů, kolem nich plno žíznivých hostí, plno a veselo; u krajního stolu pře se Abraham z Meceroedu, dvoření páně uměním literním ozdobený, jenž Jeho Milosti panu vladaři vždy k novému roku vinš učinil a napsal carmine sapphico, pře se s Simonem Lomnickým o nějaké verše. Oba se potýkají už hrubě těžkým jazykem, oba červení, oba jako kohouti. Vedle kupka šlechticů chechtá se, jak Firbič, šašek popichuje starého Francouze, lokaje páně, jakou má s ním vexací, a jak se Francouz veselou češtinou vesele brání.

U ohromných zelených kamen s krancli stojí starý Švejnoch v hnědé, dlouhé, staromodní sukni; ale skoro mu ji neviděti, neboť rozvázal klubko vousů pod bradou, a vousy, bílé vousy, proudí mu dlouhými prameny přes prsa, přes život, do kolen, přes kolena hustou záplavou. Jako Mojžíš stojí velebného vzhledu, ale nevelebně škádlí a dráždí babku Hubičku, kdysi mlynářku, teď už léta v službách ve fraucimoru, která kde mohla při veselých svatebních nebo při křtinách dotřela se korbele. A čím víc pila, tím víc špulila ústa, a pro to špulení jí Hubička přezděli. Před léty běhávala, když bylo prvního aprile, po městě, zelenou putnu na zádech, jak ji pan

vladař posílával třeba s kamením a sklenicemi po městě i dál, do Veselí, do Lomnice —

Ráda pila i ráda se opila, a starý Švejnoch ve své velebnosti také rád pil a míval s Hubičkou jeden cech. A teď zas. Pochechtával se podnapilé babce a vážně si hladil nekonečnou bradu a prsty rozčesával její stříbrosvitné prameny. Až rázem prsty přestaly a ztuhly, jak Hubička z ničeho nic vyvřískla a leknutím jako přimrazena, vyvalené oči upírala otevřenými dveřmi ke schodům.

Všichni se tam obraceli. Šum, výkřiky úžasu a leknutí. Vstávali, krky natahovali.

Tam na schodech —

V dlouhé, bílé noční košili kmentové sestupovala tam vysoká, hubená postava voskového obličejce a vedle ní, u její nohou velká fena bělavá. Ten starýec kostlivec — hrozné na něj podívání — To jako by smrt se ploužila sem do bujného života — To J. Milost! Pán! Vladař! Je, je to on —

Matný, nejistý jeho krok; jako by třesoucí se nohy nemohly jej unést, div že ho fena, jak se k němu tiskne, neporazí. Pán — pán! Tvář žlutě ssinalá, oči hluboko vpadlé, kalné, zahnědlé kruhy pod nima —

Komnata vzhůru, i z taneční síně se tlačí sem. Hudebníci však nic neviděli, hráli dál. Hudba veselá a tu leknutí a zmatek. Nemocný stanul dole na posledním schodu; nohy se pod ním třesou, klesají, lapá rukou, hledá oporu a v tom se zapotácel, klesá, a padl na věrnou fenu.

Starý Švejnoch byl první u pána; chýlí se k němu, spouští na něj clonu svých dlouhých vousů. Mladičký Otík v náhlém leknutí odtrhl se od panny Kristinky a pádí nahoru do komnaty, pro doktora Timina, jak zaslechl, že někdo volá po lékaři; ne-

vzpomněl, že tu dole mezi hosty doktor Hök. Ale ten byl zpitý, že by pána jistě nepoznal.

Hudba přestala. Pana vladaře nesou po schodech vzhůru, fena jim v patách, v nohách, a kladou jej na lože pod nebesa. A zase padá tam stín smrti. Ta nechce pána pustit a nepustí do života, který tak miloval — —

V komnatě vladařově zase ticho. Dole však znovu oživilo, i hudba zase zahrála. Lekli se jen, nevystrízlivěli, zpítí vínem a rozkoší; surový hlad požitku a života se zas ozval. A mladý Otík, pachole páně, choule se v křesle naslouchá ohlasu houslí, fleten a kornetů, vzpomíná, jak to bylo prve krásné, jak líbezná byla panna Kristinka, a zachmuřeně, rozmrzele pohleděl k loži nemocného.

Doktor Timin v černé šubě sedí u pana vladaře a sklání pod nebesa svou holou hlavu. Pan Petr Vok leží s přimknutými víčky, těžko oddechuje a blouzně, vybízí šeptem, ale naléhavě:

„Již pojedeme — pojedeme. Jedmež tedy! Jedme ve jméno jediného boha na věky požehnaného. Amen, amen. Pane Kriste — amen.“

V.

Soumrak na samotě pod lesnatou strání; je vidět do polí, na chlupy, na lesy. Černají, a v polích se stmívá. Ohníček v nich dohořívá pastevci opuštěný. Už rudě nežíří plápoem, už poslední dým utíká od něho; shrben nízko se plazí dlouhým pruhem, a šero jej pohlcuje.

Tichý soumrak, svatvečer před nedělí. Jindá tou chvílí zaléhal hlahol zvonů z dědiny níže v údolí sem na samotu a dál, až do lesů dál. Jímavě vyzvá-

něly v měkkém soumraku, kdy za „liščinou“ hájem rudě hořela poslední světla západu.

Teď mrtvé ticho. Zvony se již neozvou. Srdce jim vytrhli, těm dvěma velkým na bílé zvonici s bedněním, srdce jim vzali a je na kusy rozbili, tělo, věnce i vrchlíky, nahoře na staré zvonici, kdež na prknech bednění napsáno pro paměť neumělým štětcem rudou i černou barvou, kdy, v který památný den, o které velké události jsou tu zvonili.

Teď je a bude tu ticho, ať se děje, co děje, a do prostých letopisů nepřibude nové řádky. Zvony rozbili na kusy a potom je odvezli pryč. To byla smutná podívaná, a mnozí z dědiny tenkrát slzeli.

Stará zvonice v lipách nemá teď u svatvečer i v nedělský čas. I kostelu vedle ní prostřed hřbitova vzali hlas. Kotly mu odnesli, měděné bubny větrem už zhnědlé s nejedním dolíkem v těle. Pryč je odnesli od starých varhan, kdež hřmívaly dunivým vírem a temnými údery, tvrdíce břeškné intrády o hrubých, slavných mších, nebo když vítali pány ze zámku, tenkrát v čas roboty.

A slavně pak vpadly v jásavou fanfáru, když dole u hlavního oltáře mladý kaplan radostně zazpíval „Te deum laudamus“, že přišla svoboda, svoboda, konstituce, že jsou národu vrácena jeho práva, tenkrát čtyřicátého osmého roku.

Na to pak vzpomínal, o tom vypravoval ještě po letech letoucích, to již farář bělovlasý, když už ho nevívaly intrády o hrubé, slavné mši, neboť nemohl, slepec, k oltáři. Ale slýchal je jinde, letního času, kdy jej zavedli za hřbitov na lavičku u zdi ve stínu lip, kde před ním pole a políčka ve svahu i v prudší, táhlé stráni s travnatými oupady.

K nim obrácen seděl bělovlasý farář, ale zkalené jeho oči nic neviděly, ani zrajícího obilí, ani heb-

kých vln vysokého lnu líbezného zelení, ani bílých bříz a jejich stínů v boku oupadu, ani klikaté, strmé cesty, kterou stoupával do vsí nahoře za lesem, ani zářivých, modrých nebes nade vším. Jen vánek cítil, jenž jej chladivě ovíval, a ptáků přehudání slyšel, a pak zvonek oznamující, že jeho nástupce kráčí k oltáři, a intrádu, hlahol trub a koblův a varhany slyšel, hudbu a zpěv figurální mše, tlumeně se nesoucí k němu a dále do polí, do stráně k lesům v svátečním tichu nedělního, zářícího dopoledne.

Až lavička za hřbitovní zdí osaměla. Starý farář odešel odpočinout si na hřbitov. Nezvěděl o hrozné bouři, která také zvony smetla se zvonice a vzala kostelu bubny, a nezvěděl, co z nich a ze zvonův udělali, z nich, hlasů soucitu, radosti a požehnání.

Stichly, a všechno stichlo, i člověk zmlkl. Nesměl mluvit a musil mlčet, nesměl vykřiknout ani na hlas povzdechnouti. Posupně mlčel a procítil a srozuměl, co Tacitus napsal o krutých dnech římské hrůzovlády. „Dali jsme zajisté preveliký důkaz trpělivosti, a jakož starý věk viděl, co by svrchovaného bylo ve svobodě, tak my v porobě, anaf vyšetřováním i výměna myšlének odňata jest. Paměť také samu s řečí bychom byli ztratili, kdyby tak v naší moci bylo zapomenouti jako mlčení —“

Dedimus profecto grande patientiae documentum
ita nos in servitute — — in servitute —

Tak si temně opakuješ v hořkém zamyšlení hledě do němého soumraku. Zahustili se tmaví oblakové obludných podob a vysoko letí hluchým večerem v divokém chvatu. Vzpomínáš, jak k takovému nebi, těžkému a chmurnému, vznesly se nad širé, krvavé bojiště tam nad Marnou řekou na polích katalaunských mračna duší. Nad zkrvácená, zohavená těla svá se vznesly, nad tisíce tisíců trupův a letěly, kroužily

v divokém zmitání se, v zmatených chumlech zuřivého zápasu.

Hun, a kdo s ním musili do ohromného boje, s zuřivostí znovu se vrhli v protmělých výšinách nekroceným běsněním na Římana a jeho spojence. Bitva dole dobouřila, ale vysoko v chmurném podnebesí zahořela na novo. Mračna duší zmitají se v pustém kolotání vzteklé seče. Bitva zuří večerem a zuří dále do noci, ale teď bez hlasu, nemá, přílišně tichá.

Tak pověsť o „bitvě národův“. A teď — ó, strašná skutečnosti — teď bitvy národův a lité boje vysoko pod nebesy, ne duchův, ale kruté zápasy živých, a zkáza a smrt dští s podoblačných výšin.

Oblaka se rozletěla, temnem prosvítuje; měsíc vychází nad černé lesy, kulatý, velký, zarděle žlutý. Na tisíce tisíců, na milliony hrobů padlých vysvítí.

A tady vyzářil prostou, němou zvonici. Hle, zabělela se mezi stromy, zabělel se i kostel, zjasněl i prostý hřbitov i košaté lípy, zčernaly jejich stíny. Ticho, hrobové ticho; jediný hlas slyšíš, hlas daleké bouře. Na bdělou stráž volá, k jednotě volá a k mužné síle. Slyšíš jej, i cítíš a věříš, že udeří hodina, kdy nebudeš v osamělém soumraku opakovat si hořká slova velkého Římana, že nebude, nebude „in servitute“, ale že bude, jakoby vířily bubny v jásavé fanfáry, a jakoby zvony slavně a radostně vyzváněly —

1918.
